

FIGYELMEZŐ

AZ EGYETEMES LITERATURA' KÖRÉBEN.

Kiadó szerkesztők

SCHEDER, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ **BAJZA.**

HARMADIK ÉV

Pesten.

Januárius' 8. 1839.

2. szám.

Tartalom. Hazai literatura. Ország- 's népismeret. Szöllősi Ferencz' Napkeleti képei (*Szontagh G.*) — Erkölestan. Az egyenes lelkü hivatalviselő' caractervonásai, Gegőtől. — Allítások, vélemények, felvilágosítások. A' moldvai magyarok' ügyében (*Bárfay Kálmán*). — Egyesület. Almanach-társaság. — Jutalomtétel. — Literaturai mozgalmak. —

HAZAI LITERATURA.

Ország- 's népismeret.

Napkeleti képek eredeti rajzokban, Nagyszöllősi Szöllősi Ferencz által. Kolozsvárt, 1838. Tilsch és fia' tulajdona. 8r. 270. lap.

„Ezen munka, mond szerzőnk előbeszédében, nem utazás, sem történet, avva gy életleírás, legkevésbbé pedig political syntagma. Vizsga olvasóm, ha külső egybefüggéssel párosult, időszámítási rendet benne nem találánd, legyen tudtára először az, hogy az albániai utolsó lázadaskor minden írásaim elvesztek; másodsor pedig az, miszerint én gyöngeségemet érezve, írói pályára épen nem törekszem; ez okból kérem, honom eránti szeretetemnek ezen zsengejét szigorral ne bírálja“.

Szerzőnk, mint látni, mindjárt első soraiiban írói járatlanságáért szabadkozik; mert nyugtalan, kalandos élete' folyamában a' könyvesinálás' mestersége nem lehetett dolga. Azonban, ha a' hibátlan előadás literaturai pályán olly kellék is, mellytől senkit felszabadítani nem lehet, itéletünk szerint ez valamely munkának sem *egyetlen*, sem *fő* tökélyét nem határozhatja meg, mivel a' *szellem* és *tudomány* (tárgyismeret) magasabb fokú

megkivántatóságok, 's erre a' szerző' munkája maga élő bizonyítvány.

Szöllősi Ferencz jeles tehetségű ember, ki mint munkájából kitetszik, sokat olvasott és látott, de az elsőt inkább kapkodva, t. i. mint nyugtalan életében a' könyvekhez juthattott, 's nem rendszeres terv után, szakmányt (Fach) előre választva, 's lényeges és mellek tanulmányait bizonyos szabály szerint elrendelve. Ő sok nyelvet is tud, németül, latinul, angolul, francziául, olaszul, törökül és perzsául, nem jól és hibátlanul, az igaz, mint ezt idézeteiből látjuk, mert ismereteink' alaposága, sokra kiterjeszkedésével, rendszerint silányul, sőt anyanyelvét, jó tős gyökeres erdélyi magyarságát sem bírja hibátlanul, ámbár literaturai nyelvünk' haladásait is annyiban ismeri, a' mennyiben ez újabb munkáink' olvasása alatt magától ráragadt: de mind e' mellett, és stilisticai hiányain túl, Szöllősi Ferencz e' napkeleti képekben érdekes munkát állított elénkbe, melly olvasás közt mulattat, 's maga után, a' török nemzet' katonái, polgári, házi, és vallásos életének, mint hiszszük, hű és eleven rajzát hagyja emlékezetünkben; mert tehetséggel, világ- és emberismerettel bír, fontos és érdekes tárgyat fejteget, 's ezzel, nem csak uta-

zás, hanem tartós, több évi ott lakás és szolgálalat közben teljesen megismerkedett; előadása, hiányai mellett is, eredeti egyediségénél fogva sajátos, lelkesség és érdeken nem szükködő. Nem szeretjük azért, hogy ebbeli gyöngéit előszavában, mint ezt eddig annyi kontár író tevégeté, hazafisággal takarogatni igyekeznek. Haszonvehetlen munka nem válik jobbá bár a legnemesebb kútfőből eredt legyen is; szerzőnk pedig, ha mozgalmas életét bevégezvén, komoly szándékkal a literaturai pályára adja magát, a tudomány mezején, mint eddig az életén, nem csatangolva, a tudomány valamely osztályát tűzi ki tanulmányai tárgyául, 's a mellett nyelvünkre is tudományos gondot fordít: bizonyossá tehetjük, hogy törekvései — az itt adott próba után ítélve — sikert érhetnek 's literaturánk előmenetelére szolgálhatnak.

De lássuk már munkája *tartalmát* közelebbről. Legelőször a Nizam vagy szabályos katonaság felállításának története áll, Selim zultán megöletése adatik elő, Mahmud trónra emeltetése 's a Jenicsérik eltöröltetése; a második fejezetben az orosz 's a skodriai Mustapha pasa elleni háborúk beszéltetnek el, harmadikban a syriai Mehmed Ali ellen folytatott harc, majd Fevzi Ahmed pétervári követsége, mellyet szerzőnk mint tábornoki mérnöktiszt követé; következik az albániai népek megismertetése és Skodrának második lázadása; a hatodik fejezet a török neveléséről, oktatásáról, a török aszszonyokról 's házi életéről szól; hetedik a nyilvános mulatságokról 's vallási szertartásokról; nyolczadik a török, görög, örmény, bolgár és bosnyák népek lelkületét rajzolja le, kiterjeszkedvén egyszersmind a kereskedelesre, 's a török pénz különféle nemeire. Végre a kilencedik kivonatokat közöl a Koránból Mahomed vallása dogmaticai 's erkölcsi megismertetésére.

Az egész, mint látni, a török nemzet historiai, házi, polgári, katonai és vallási élete vázolatát adja elő, melly a szerző hazakerülte után pusztán emlékezetből íratott ugyan le, de hosszas tapasztalásból; 's így a mi közvetlenül képzeletből ered, viszont a képzelethez szól is, 's azt az olvasóban felgerjeszti, eleven képet formálván a leírt dolgokról. — Legyen szabad előadása módjának némi kitüntetésére egy pár rövid helyet

idézni. Ember 's világismeretben nem szükködő, a török birodalmat el nem fogó szemmel tekinti. Összehasonlításra az orosz birodalommal, a pétervári út ad neki alkalmat, kivált visszajövele: „A Bukarest kívülről fényűző, de házi körökben tisztátalan népétől elválva — mond a 82. lapon — Gzsurdzónál a Dunán átmenve, Ruscsukra érkezünk. Az itteni élelemtárak megvizsgálásakor egér-ette kölesnél 's haszonvehetlen kétszersütnél egyebet nem láttunk; lehetetlen leírni, mit éreztünk a két császárság hadi ereje lényegességinek megtekintésekor! Az egyik félnél (orosznál) már maga a szabályos erő 's bővség tiszteletet 's félszet, másikkal a rendtelenség, pusztaság, végromlášhozi közeledés 's szánakodást gerjesztenek. Még maga a követ is így sohajtott fel: Adzsépa biz nezemán ádam oládzsaisz? (vajjon mi mikor leszünk emberekké?). A porta kedvencei között illy gondolkodású nem sok van“.

A kormány viszonyáról Albania 's Boszniahoz a többek közt ezeket mondja: „Ilyen az Albániában helyreállított csend; a kormány emberei csak úgy élnek, mint az ebek elfáradási mián képzelt nyugalmat kóstoló vadak. De ezen csudálkozni épen nem lehet. — Az eleitől fogva véres egyenetlenséghez szokott arnoutok a porta gyöngeségét jól ösmerve, tulajdon mind erkölcsi, mind természeti, valóban méltánylást érdemlő erejőkre támaszkodva, ha egyesülni tudnának, függetlenségeket könnyebben kivívhatnák most, mikor a török erő, létel 's nem létel között teng, — mint a hatalmas Mürád idejében tette azt *Szkenderbég*. Minden katonai szabályoknak esküdt ellenségei lévén, a portai katonaság csorbáinak kipótlására közülök kapni lehetlen. Fővezér Resid Mehmed vagy két tábur nizamot állított volt, kik nemzeti öltözeteket megtartottak; gyakorlatok alkalmával maga a fővezér is *fisztában* jelent meg. — De mind e mellett sem lehetett őket elaltatni. A konjai ütközetben bennük bízó jóltevőjeket legelőbb is ők hagyták az ellenség körmei között; szaladó útjokban mindenütt pusztítottak; Rumelibe átvergődtek, 's végre eloszlottak. Azóta az arnoutok közül szabályos katonaság több illy ephemerisei nem támadtak. — A vélek határos *bosnyákok* a kormány parancsának nem sokkal többet engednek, ezeket honukból ki sem lehet

vájni; szálas izmos termetökre nézve Europa' legszebb granátosai közé beillenének. — E' két daczó nemzet a' romlásnak indúlt hajdan erős padisáhi székek valódi thermitai.

A' stambuli *leányvásárról* ezeket mondja: „Ezen *halaiok* (így nevezetnek az eladandó rableányok) egy stambu'i hánban, *Avret pázár* nevü helyen árultatnak. — Vásárlás' alkalmával az ember őket megnézegetheti, testök' felső részét tapogathatja, a' megegyezés' esetében egy bábaasszony által megvizsgálathatja, vajjon *dürri naszüfte-é?* 's azzal haza vitetheti. — Szegények! egy ifjú vásárló' megjelenésekor, mint ígykeznek kecsiket bájolókká tenni! a' hószin szakállú agy vevő előtt ellenben alig tudják sohajtásait elfojtani. — Illy *odalíkot* vagy *halaiok* keresztény nem vásárolhat!!“

A' török kormányzók alattvalóik' urai életre halálra, 's ha embertelenek, az önkény és nyomásnak nincs vége: „A' főkormány, mond szerzőnk a' 191. lapon, az illy rosszaknak gátot vetendő, néhanéha egyegy *hodzsakánt* (udvari biztost) kiküld — 's nagyobbkényelem' okáért a' kormányzóhoz száll, ki is, miután a' kormányzótól, kereskedői értelemben véve tettelegesen útasítást vett, a' szegény föld' népit maga elibe hivatván, koránt sem bizodalmat öntő hangon kérdezi: „Panasztok ugy-e nincsen?“ mellyre a' portai földnép, ki felsőbbjének örökös viszhangja, azt feleli: „Nincsen.“ — Ezzel a' puhatólódzásnak vége; a' föld' népnek meghagyatik: „Imádkozzatok a' nagy úr' életéért, hogy sokáig illy boldogok lehessetek.“ — Az udvari biztos elmegy, a' kormányzó alattvalói között a' tehetősebb ráját mint lázasztót bevádolja; a' vád alig érkezik Stambulba, a' gazdag rájának feje már elugrott, felesége 's gyermeke' szájától minden elvonatik, a' vagyon a' kormányzó' háremébe vitetik. Igazán török igazság, melly nem ok nélkül vált példabeszéddé.

A' kereskedésről a' 203. lapon ezeket mondja: „A' török jóllehet nagy angolmaniával (angol portékák iránti különös szeretettel) bír; mégis Ausztriának 's Németországnak tömérdek javai kelnek el. A' dunai hajózás által (mellyért ezer hála honunk' fiának!) gróf Szechenyi István példa nélküli fáradozása' következtetésében, hazánk' termékei mind inkább inkább megüsmertetnek.“

A' koránbóli közlésekből kitetszik, hogy Mohamed' vallása tiszta monotheismus, melly híveinek vallási türodelmet, indulatnak fékezését, erkölcsiséget köteleességgé teszen. Ne üldözd a' más valláson lévőt — ezek a' Korán'szavai — azért hogy nem azthiszi, mit te; az idvesség' útja elég nyilvános.“ 'S a' 231. lapon: „Kik a' világ' hiu gyönyörüségein kapkodnak, czéljokat ugyan elérhetik; de fáradságuk a' jövő életre semmi gyümölcsöt nem terem; — az örök tűz leszen jutalmok.“ stb. K. XI. v. 17. 18.

A' török nemzet, mint szomszéd, melylyel apáink' fegyvere olly sok véres csatában mérközött, tudvágyunk' elavúlhatlan tárgya; 's így Szöllösi Ferencz' ezen Napkeleti képei is kétségekivül nem kevés olvasókra találandnak, mit, tartalmukat tekintve, mégis érdemlenek 's a' bíráló szívből ohajt, remélvén, hogy szerzőjük újabb fellépésekor literatúránk' pályáján, nyelvbéli tekintetben is azon hibátlansággal és tökélylyel jelenendik meg, melly alól senki sincs felszabadítva, 's melylyet a' critica minden írótól egyaránt kívánni köteles.

Szontag: Gusztáv.

Erkölestan.

Az egyenes lelkü hivatalviselő' caractervonásai, szívbeltyegei; b. e. Sz. M. kolozsvári pap után közli p. Gegő Elek sz. Ferencz szerzetebeli hitszónok, m. academiái levelező tag. 8r. 35 lap. Ára 24 kr. p. Nyomattatott 4000 példány, mellynek egész jövedelme a' budapesti károsítottaknak, a' hírlapokban megnevezendő hazafiak által, be fog küldetni.

Értekezés formába öntött egyházi beszéd, Sámuel' ezen szavai felett: „Én megvénhedtem és megöszültem — előtetek forgódván ifjuságomtól fogva e' mai napig; íme' jelen vagyok. Szóljatok felőlem az úr' előtt, és az ő krisztusa (király) előtt, ha valakinek ökrét elvettem, vagy szamarát, ha valaki ellen patvarkodtam, ha valaki' kezéből ajándékot vettem: és megvetem azt ma, és visszaadom nektek. — És mondanak: miellenünk nem patvarkodtál, sem meg nem nyomorítottál, se' semmit el nem vettél valaki' kezéből.“ *Királyok' könyve, XII. 1—4.*

Az egyenes lelkü hivatalviselő' szívbeltyegei pedig következendő vonásokban adatkak elő. 1. Mire kiki hivatva van 's mivé akar lenni, arra ifjuságától kezdve készíti ma-

grát; azaz minekutána tehetségeit szorgosan megvizsgálta 's azokhoz képest hivatalát választá, teljes kimívelődésén törekszik. 2. Úgy viseli tisztségét; hogy magát isten, király 's nép előtt mindig igazolhassa. 3. Az ótalomra 's igazságkiszolgáltatásra ráruházott hatalommal erőszakra 's igaztalanságra vissza nem él, bármint 's bár kitől is megkísértessék erre. 4. Megvesztegethetlen. 5. Ha pedig emberi gyarlóságból hibáz, Sámuel' példája szerint, önkényt ajánl elégtételt.

Ezen vonások számos példakkal, kivált a' régi historiából, igen célirányosan világosítanak fel; a' beszéd hatás, szívből eredő 's így szívhez szóló, minélfogva ezen munkácska már üdvös erkölcsi eszméi végett mindenki' pártfogásába ajánlható, mire azonkívül nemes célja is méltóvá teszi. 104.

Allítások, vélemények, felvilágosítások.

— A' moldvai magyarok' vallási ügyében, a' Szion, m. évi 27-d. számában egy, Moldvában költ, nagy érdekű cikkelyt közölt; melly, noha szerzője magát meg nem nevezte, olly szívből szakadó hangon festi moldvai rokonink' erkölcsi szenvedéseit, millyenen csak az igazság' érzete 's a' bü' részese szólhat. A' „Hirlapi Szemle” írója némileg fenn akad e' névtelenségen; 's azért jegyezzük meg itt, hogy kezünknel három rendbeli, Moldvában költ tudósítás van, egyik díszes helyzetben levő világi —, a' másik, egyházi férfitól aláírva, a' harmadik névtelen ugyan, de a' factumok' előadásában a' más kettő, a' szioni közlés, 's a' P. Gegő' tudósításaival szöszehangzó; mihez még azt teszszük, hogy stílus, hang, írás, és postajegy szerint e' harmadik, a' más kettőtől kétség kívül különböző személy. Minthogy a' két elsőbb közlés nem volt nyilvánosságra szánva, az utóbbi pedig fájdalmas kifakadásaiiban bizonyos conventionalis korlátokon túl megyen; de különben is az általa közlöttek azok előtt nem újak, kik Gegőt 's a' szioni cikket olvasták, 's az itt következőt olvasni fogják: elég legyen ezennel megemlitenünk; 's a' legutóbbi, szinte biztos kézből kerültet itt közölnünk (A' szerk).

Felvilágosításul a' moldvai magyar telepek' vallási ügyében. Elhangoztatta a' Szion, közelebbi 27. számában, a' moldvai magyar Jeremiás' siralmait a' két testvér honban, 's igazsággal mondja 29-d. számában, hogy részvevő keblekre talált; de félek, hogy csak olly keblekre, mellyek panaszait elolvassván, egy szívök' mélyéből eredt sohajjal kiáltottak fel: Szegény magyarok! szegény jámbor magyar lelkész! de ennél többet nem tehettek, 's nem tehetnek. Zörgettek már ezen jó lelkészek olly ajtókon, honnet ohajtott orvoslások' remény-sugarát várták, de a' reménylett váltság helyett bilincsek fűzettek lábaikra. — Magam is csak bánatjokban osztakozó le-

vén, a' mennyire a' Sz. Erzsébettől nevezett t. minorita-szerzet' tartományának levéltárából merített hiteles adataim engedik, világosb fényben akarom kitüntetni ezen, minden magyarnak érdekes, de a' tisztelt közönség előtt elég homályos tárgyat. — Be nem vártam a' moldvai lelkésznek igért további tudósítását, mert a' Szion, 29-d. számában észrevételeket bocsátott közre, mellyek a' moldvai lelkész' panaszát egyoldalunak bélyegzik, minél fogva a' Szion előtt gyanúsna látszik az egész ügy' igazsága.

Mindenek előtt azt veszi észre a' Szion, hogy a' magyar lelkész nagy becsméréssel szól a' római missionáriusokról. De nem adta-e okát is a' lelkész, vagy csak úgy a' levegőbe kong? — Ne kényszerítse a' Szion a' moldvai lelkészt mind azok' elszámolására, mi által az olasz missionáriusok becsmérését megérdemlettek. Azt hozza ő fel leginkább ellenök, hogy magyarul nem tudnak: 's bár milly kábaságnak lássék is a' Szion előtt ezt hinni, de ez csakugyan factum, mellyet ollyan kábaság forma czafolásokkal eldönteni nem lehet; hogy nem is akarnak tudni, sőt gyűlölik a' magyar nyelvet, gyűlölik a' magyarokat, mihez én azt is teszem, hogy a' magyar nyelvet ördöginek nevezik; 's a' nyelv' ismeretlenségéből eredt hívek' lelki kárát fájlatja: 's hogy egyedül papi buzgósága, 's nemzete iránti forró szeretete fakasztotta legyen őt is panaszra, kezeskedik az erdélyi püspök' exjához intézett levelnek azon helye, mellyben egyik a' magyar missio' tagjai közül ezeket írja: „Neque intentionis meae est, ut hanc missionem Provincia nostra Hungarica teneat; fiant pace mea non curo ipsi Itali, dum modo populum non perdant, instruant, viam salutis monstrant, et linguam, (quae magnum impedimentum semper fuit ne ad partes Schismaticorum deflectant) non destruant, ad moldavismum vi eos non cogant”. — Ugyan képzeljen magának a' Szion egy olasz embert magyarok között, de mint magyarok' papját, — a' papi közelességek ismeretese lesznek a' Szion előtt, — 's képzeljen magának egy magyart, mint papot oláhok között; 's ha e' mellett, ez ellenkező rendelkezéseket ugyan azon egy kormánytól származottaknak tudja, nem fog-e a' felfordult rendben, felfordult világra ismerni? 'S nem fogja-e kérdezni: miért nem rendeltetnek a' magyar papok a' magyar hívekhez? az olaszok az oláhokhoz, még azon esetben is, ha ezek az oláh nyelvet sem tudnák is, de mellyet, mint missioba készülök valóban tanulnak még Rómában; Moldvában pedig magokat tökéletesítik benne, 's nem fog-e nevetésgesnek, 's egy buzgó papra nézve boszantónak is látszani, hogy a' magyarul nem tudó, az oláh nyelvet pedig bár csak törve beszélő olasz pap magyaroknak evangelizáljon, az oláhul nem tudó magyar pap pedig oláhok között paposkodni kénytelenítessék? holott ez a' dolog, természetes rendébe helyeztetheknek! Mi legyen oka e' fordult rendnek, világosan megmagyarázza P. Gegő Elek, a' moldvai magyar telepekről irt munkájában *). Már milly

*) Lásd 57. lap. — Hasonl. össze a' Figyelm. 1838-diki folyamát, 811 's k. szel. —

kiváltság adhat jogot a' természetes rend' felforgatására? kérdem a' Sziont.

De furesán okoskodik a' Szion, midőn a' moldvai lelkész' panaszát egyoldalunak, 's indulatosnak bélyegzi. — A' ki panaszokodik, annak fáj valami; panaszainak célja a' sértett oldal' felfedezése, ennek ismét az orvoslás', az enyhítés; azt tulajdonítja tehát vétkeül, hogy sebeit nyitja meg az emberiség —, a' hon előtt? Hogy kívánhatta azt tőle, hogy ő kedvező oldalát tárgossa állásának, holott sebei panaszra fakasztják? Ő orvoslást szeretne a' rossz ellen, ő szorongatott lelkének mélyéből kiált a' honhoz, azon reményvel, hogy ez, vérei' szomorú állását szívére veendi, 's tetteles részvétellel bebizonyítandja, hogy idegen földön rokonai iránt sem aludt el a' természet szülte vonzalom, 's hogy a' nemzeti szeretet nem ismer külhatalom által jelelt határt működéseiben. Es, ha a' Szion' okoskodásával szabad élnem: nemde megvallja a' magyar lelkész, hogy Moldvában létezik római missio, hogy mondhatja tehát egyoldalunak tudósítását? Megismeri ezzel a' lelkész, hogy Róma ezen zugot is öleli szeretetével, hogy a' hívek' üdvösségét szomjuhozza, és csak azt ohajtáná hogy ezen felebaráti szeretet' bélyegét homlokán hordó intézet olly irányt kapjon, úgy rendeltessék el, hogy a' nagy czelnak a' lehető tökéletességig megfeleljen, 's a' czél' elérésével ellenkező visszaélések eltöröltessenek. Nem csak lelkész ő, de magyar is: titkos erőfől vonatva, nemzete' hontalan részében is fenakarja tartani a' nemzetiséget, az édes honi nyelvet, *mellynek fentartásával reményli magyarjait a' római Anyaszentegyházban is megtartani*, mellynek ő törvényes papja.

P. Gegő Elek' tudósításai szerint *) napról napra kevesbedik Moldvában a' magyarok' száma, 's szünt olly arányban kevesbednek a' catholicusok is: oka ennek nem egyéb, hanem a' magyar papok' nemléte, 's ferde alkalmazása a' létezőknek. — Legyen szabad ennek bebizonyítására idéznem egy, ugyan ez ügyben több felsőbb helyeken is már megfordult, lelkismeretes vélemény-adásra felszólított tudós, és a' moldvai ügyekkel közelről ismerős férfiúnak, P. Kőrösi Ferencznek leveleiből egy két helyet. „Quia actu (1837.) Michael Filuszek hungarus in Galacz, ubi Hungari non dantur **) agit missionarium“. — Ismét minekutána a' moldvai missionariusok e' hivatalra készülleteiket megmagyarázta, 's a' magyar nyelvnek reájok nézve való nehézségéből, ennek gyűlölségét következettte, folytatja: „Ex his apparet Italum Missionarium inter Hungaros esse solum machinam inter Hungaros Catholicos, quia hos catechizare, his sermones sacros dicere, et horum Confessiones excipere, non nisi per interpretem (!) valent. Quod autem Missionarii Itali velint linguam hungaricam cum periculo Religionis Catholicae e' Moldavia penitus extirpare, non solum ab eiatibus missionariis, (úgy hiszem magyarokat ért) mihi constat; verum ante medium

*) 57—60 lap. — **) Gegő szerint is csak száz lélek. Szerk.

annum a nonnullis siculis militibus, negotiorum causa ibidem commorantibus, intellexi. Sicque lingua hungarica, ibidem a tot saeculis florens, perdurans, et valachicâ antiquior, ob ignorantiam, non dico malevolentiam non nullorum Italorum Missionariorum, cum Religione Catholica paulopost eliminabitur, exstirpabitur“.

Folytatja tovább a' tudósító: „Tristis experientia docet, integras esse possessiones in Moldavia, quae linguam hungaricam penitus oblitae sunt, uti in Húszyvaros, Halucesst, et alibi, sed, quod tristius est, dantur pagi integri, in quibus prius obliviscendo linguam, tardius, ob penuriam missionariorum ad disunitos transiverunt. Ante quatuor annos in pago Réty vixit Protopopa, cuius pater eadem possessione, qua R. Catholicus defunctus erat: nunc omnes eiaties, retinendo nomina hungarica, disuniti, et valachi sunt. Revera impossibile est, ut per 13 missionarios 40 millia animarum administrentur“.

Ezek így lévén, kárhoztathatja-e a' Szion lelkészünkben a' magyart, 's a' magyarban a' lelkészt? Indulatosnak fog-e még látszani tudósítása? hiszen mentül nagyobb a' fájdalom, annál erőszakosabb annak kitörése. Legyen a' Szion egy kissé szerényebb, ítéleteiben, 's megfontolobb azok' közlésében; ne alacsonyuljon le gúnylappá; vagy változtassa meg czimét; tisztelettel, 's ne gúnynyal fejezgesse ki magát a' honszeretetről. Gyánitgatása, milly lelkészek' sorába tartozzék a' moldvai lelkész, nem válik a' Szionnak dicsőségére. Ennyit a' Szion' észrevételeire.

— Úgy hiszem nem lesz érdeketlen rövid vázolatban a' moldvai magyarok' 's a' magyar lelkészek' ügyével a' hont megismertetni, hogy a' moldvai magyar lelkész' ígért tudósítását tisztábban felfoghassa, ha megjelenendik.

A' moldvai catholicus hívek, nagy részint magyarok, és csak kis számmal oláhok; Rómából láttatnak el papokkal; ezek olaszok, a' minorita szerzetes rend' tagjai: Sz. Antaltól neveztetettrómai kolostorban készülnek ezen missio' számára, hol különösen a' keleti egyház' szakadását tárgyazó kérdések mellett az oláh nyelv' elemeit tanulják, 's így jőnek Moldvába. Régi időkől fogva voltak Moldvában magyar minorita szerzetesek is, de igen csekély számmal, úgy, hogy egy kettőnél soha sem volt több. Miként, és mikor jöttek legyen ezek a' római missióhoz, nehéz volna adatokkal megmutatni, de felesleges is a' jelen ügy' felvilágosítására; annyi bizonyos, hogy már 1646. év előtt is lelkészkedtek itt ezen jó atyák. Már ez időkben is olasz papok birták a' magyar parochiákat, mert a' magyar nép munkásb, 's következőleg tehetős, és így papja is kényelmesb életre számolhat; a' magyar missionariusokat pedig, oláh falukba kénytettek, mi által őket szintolly tehetetlen állapotba helyeztettek, mint millyenben magok is heverni szerettek. A' hívek a' keresztény hit' elveiben tudatlanok voltak, valamint most is azok, mert sem hit-, sem erkölcsbeli tanítás nem juttatá füleikhez, és csak a' nemzetségről nemzetségre, ivadékról ivadéokra maradt hagyomány táplálta bennök a' hitet. Mi volt tehát természetesb, mint, hogy a' magyar papokat tárt

Az Almanach-társaság' alapszabálya. I. Cél. 1. A' jelen kor' kívánatainak lehetőségig megfelelő almanach' kiadása. 2. A' pénztár' feleslegéből jeles szépliteraturai művek' közrebo- csátása. *II. Részvények.* 1. Ezen cél, rész- vényesekből alakult egyesület által levén leg- biztosabban létrehozható; 10 pengő forint értékű részvényekre aláírás nyitvatik. 2. A' célbavett almanach' kiadásához két ezer pengő forint ki- vántatván, míg két száz aláírók nem vállalkoznak, a' részvény' lefizetésére senki sem köteleztetik. 3. Ha a' részvényes előtt, valamely távol lévő ügybarát aláíról ajánlkozik, attól, egy az elnök- nél lett bemutatás után levéltárba teendő kötelez- vényt tartozik általvenni, hogy annak ereje mel- lett, az aláírni kívánó' neve a' részvénykönyvbe iktattathassék. 4. Az aláíró vagy megbízottja ál- tal befizetett részvényeket, a' pénztárnok veendi által, 's csak az ő aláírása alatt költ nyugtatóvány tekintetik hitelesnek. 5. A' részvény két ízben fizetetik le, első fele az 1839iki martius' 31kégig, a' második jun. 30ig bezárólag, úgy mindazonál- tal, hogy ha január' végeig két száz aláíró nem vállalkoznék, a' fizetési határnapok egy évvel ké- sőbbre tétetnek, a' júniuson túl aláírók pedig a' részvény' felét az aláírásakor, másik felét hat hét- tel későbbben fizetendik le. 6. A' kitűzött határidő' elteltésével az 183% XX. cz. értelmében fognak a' késlekedők fizetésre kényszeritetni. 7. A' befize- tendő részvények három évig a' társaság' szabad rendelkezése alatt maradnak; azoknak elteltével, ha az egyesület állandónak nyilvánítandja is ma- gát, egyesek vissza léphetnek. *III. Részvény- jogok.* 1. Az aláírás' napjától mindenki a' tár- saság' tagjává levén szavazattal bír. 2. A' szava- zási jog személyeket, nem a' részvények' számát illeti. 3. A' részvényesek, minden a' pénztár' költ- ségén kiadandó művekből harmadrész árral ol- csóbban fognak a' részvények' mennyisége után számítandó példányokat nyerni, 's ezek a' pénz- tárnoknál lesznek ellennyugtatóvány mellett által- veendőek. *IV. A' társaság' szerkezete.* 1. Az egyesület' neve Almanach-társaság. 2. A' fő igazgatás a' közgyűlésnél van, mellynek hatá- sára ezekre terjed. a) Tisztviselőit évenként vá- lasztja. b) A' számadásokra nézve ellenőröködik. c) Irói jutalmakat ajánl, 's a' szerkesztő és pénz- tárnok' fizetéseit meghatározza. d) A' könyvek' közrebo csátása, 's pénztár' kiadásai iránt tisztvi- selőinek rendszabályokat alkot. e) A' feleslegről rendelkezik. f) Az igazgató és bíráló választmány' munkálatait megvizsgálja. 3. Közgyűlés évenként novemberi vásár alatt fog tartatni. *V. Kép- viseleti-rendszer.* 1. Igazgató választmány. a) Tagjai az elnök, jegyző és hét választott részvé- nyes. b) Hogy határozatai kötelezők legyenek, legalább öt tag' jelenléte szükséges. c) A' pénz- tárt havonként vizsgálja. d) A' pénztárnoknak ki- adási útványokat ad. e) Szükség esetében helyettes tisztviselőket nevez ki. f) Az almanach- hoz képeket választ, azon alapszabály' korláti köz mindazon által, hogy a' czimkép mindig a' nem- zet előtt köz tiszteletben álló hazafi', vagy hon- leány' arc képe legyen. — Továbbá a' kiadandó könyvek körül papiros', nyomás', 's kötés' minősé-

géről határoz, 's e' tárgyban szükséges szerző- déseket köt. g) A' közgyűlés' napját meghatároz- za. h) A' szerkesztőnek 10 pengő forintig előle- gez. i) Munkálatairól a' közgyűlésnek előterjesz- tést teszen. 2. Bíráló választmány. a) Tagjai a' szerkesztő, és négy választott részvényes. b) Az almanachba iktatandó szépliteraturai műveket a' szerkesztő, 's egyik választmányi tag bírálandja meg. Ha ítéletök egyező, a' munka felvétetik, el- lenkező esetre, másik választmányi tag bizatik meg eldöntő szavazattal. c) Külön kiadandó mun- kák' felvételére, három tag' egyező ítélete ki- vántatik. *VI. Tisztviselőség.* 1. Tisztviselő csak részvényes lehet, 's 2. Állandóul budapesti lakos. 3. Egy évre választatnak, de minden közgyűlés által újra választhatók. 4. Két hivatalt egy sze- mely nem viselhet. 5. Fizetési díjt csak a' szer- kesztő és pénztárnok nyerendek. 6. Általános többséggel titkos szavazat' útján választatnak. *Elnök.* Elölül, 's az igazgató választmány üléseit meghatározza. *Jegyző.* Az ülések' naplóját, hir- detményeket, 's minden a' társaság' ügyében köz- rebo csátandó jelentéseket pontosan szerkeszti. *Szerkesztő.* a) A' bíráló választmány által el- fogadott művekből az almanachot szerkeszti. b) A' pénztár' költségén kiadandó művek' megjelené- sere felügyel, sajtóhibákat javít, 's a' kiadás' tár- gyában szükséges levelezést folytatja. c) Saját mű- ve felett nem bírálhat. *Pénztárnok.* a) Önállá- sú, 's biztosító értékű részvényes lehet. b) Kiadá- sai csak az igazgató választmány utalványai mel- lett vétetnek fel a' számadásba. c) A' pénztárnál netalán keletkezendő hiány kiegyenlítésére magát az 183% XX. cz. értelmében kötelezi. d) A' rész- vények' befizetésére felügyel, 's a' határidők' el- múltait az Elnöknel bejelenti. *Ügyvéd.* A' tár- saság' mindennemű szerződéseinek teljesülését, a' szükség' esetében törvény' útján eszközli. *VII. Hirdetmények.* Az Elnök' és Jegyző aláírása alatt bo csátatnak közre.

Költ az almanach-társaság' IVdik ülésében december 23dik napján 1838.

ideigleni elnök **Gaal József** m.k.
lakik a' kecskeméti utcán gr. Wenkheim házban földszint.

és jegyző **Kúthy Lajos** m.k.

Jutalomtétel.

—Néhai t. t. Schwartner Márton úrnak, a' pesti királyi tudományos egyetemen a' diplomacia, és heraldica' volt tanítójának, könyvtár őrzének, és a' bölcselkedő kar' seniorának hagyományából 180 forint vál- tó czédulában ajánltatik a' következő tárgyról készitendő legjobb értekezés' jutalmául:

„Cum in Verböczü Tripartito Quadripartiti auctores etiam illud reprehenderint, quod in eo non paucis aliter, quam Juris Divini naturalisque aequitas, vetusque regni observatio exposcere videbatur, posita sint, imprimis instituta utriusque operis accurata comparatione, sententiarum diversitas enotetur, tum etiam via et modus de compertis recte indicandi ostendatur.“

Azon értekezés, mely a jutalmat megnyeri, máshonnan e' czélra ajánlatott költséggel kinyomtatatik, és annak 12 példányai szerzőjének általadatnak. A' határnap, a' meddig azok, kik a' kitett jutalomért vetélkedni szándékoznak, értekezéseiket az idevaló királyi tudományos egyetem' nagyságos rectorának postabér' terhe nélkül általküldeni tartoznak, jövő 1740ik esztendei februarius utolsó napjára van rendelve; azon nap pedig, mellyen a' 180 forintból álló jutalom a' legjobb értekezés' szerzőjének oda íteltetik, ugyan 1840ik esztendei junius 1jére határozott. Az olyan értekezés, mely szerzője nevét nyilván kijelenti, ezen tudományos vetélkedéshez nem bocsátathatik, hanem csak az olyan, mely valami jelszót homlokán viselven, szerzőjének nevét, és más őt megismertető jeleket egy melléje kapcsolt, de zárva lepecsételt levelkébe foglalja, mellyen kívülről ugyanazon jelszó legyen írva. Ezen tudományos vetélkedésre mind a' hazai, mind a' külföldi tudós férfiak meghívotnak, kik értekezéseiket deák, magyar, német, vagy francia nyelven készíthetik.

Költ Pesten november 17kén 1838. esztendőben. A' *Schwartner' jutalomhagyományának gondviselői, Szoblahoi Pálma Elek, m. kir. egyet' jegyzője által.*

Literaturai mozgalmak.

— Budán, a' m. kir. egyetem' bet., academiái költségen megjelentek 1. Blair Hugo' *rhetoricai és aestheticai leczkői*. Nemelly kihagyásokkal és rövidítésekkel angolból *Kis János*. Második kötet. n. r. 362 lap. füzve. 1 ft. 40 kr., postapap. 2 ft. — 2. *Külföldi játékszín*. Kiadja a' m. tud. társaság. Tizennegyedik kötet: *A' zászlótartó*, vigj. 3 fely. Schrödertől ford. Fel-Ápáthi *Molnár Sándor* n. r. 118 lap. Postapap. ekes boritekba füzve 24 kr. ep.

Ugyan ott Bagó és Gyurián' műhelyökben jött ki: *Anakreon' dalai*. Fordította Dr. *Taubner Károly*. Kiadja egy toldalakkal *Vajda Péter*. A' kiadó' tulajdona. Pest, Leopold-utca, 181. 16r. 94. lap. füzve, velinen 24 kr. ep.

Dec. 24. vettük a' Tud. Gy. IX-d. vagyis septemberi kötetét, mellyben *D. Taubner Károly* az újabb böleselkedés' fő tüneményeiről, *Katona Dénes* honi indigojaról értekezik; *Fejér György* 1738diki dolgokat közül egy akkori kéziratból; egy nevtelen a' Jászság' földíratát adja. — A' Különfele közli Kállay' nyilatkozását Szalabéri ellen is, ugyan azt melly a' mult évi Figy. 909 s k. lapjain áll. Mivel itt „Sept. 28-d.” van keles napjául föltéve, nehogy valaki azt higye, mi szerint mi e' cikkelyt, datum-változtatással a' Tud. Gy.-ből kölesönöztük volna, meg kell jegyeznünk, hogy a' Tud. Gy. augustusi kötete, melly-Kállay felel, nov. 6. jelent meg.

Pesten Beimelnel nyomtatott: *Polgártükör*,

vagy a' honi polgárság és szab. kir. városok' jogait érdeklő oktatás. Szerző Tyraki és Boldogfai *Chaply József Alajos*, hites ügyvéd. n. r. 79 l. Kemeny táblába kötve kr.

Pápáról érkezett: *Életpálya*. Irta *Zsoldos Ignác*. Pápan, a' ref. főiskola' betűivel és költségen, Szilády Károly által 1838. kis Sr. XIX és 295 lap. Finom velinen ekes boritekba füzve ára 1 ft. 20 kr. ep. — Feleledve látjuk tehát Pápa' régi typographiai emlékezetét. Könyvtáraink 1577, 1592, 1628, 1700, 1750, 1788 és 1796-ból mutatnak pápai nyomtatványokat. Az évről évre virágzobb collegium' java és méltósága megkívánta, hogy könyvműhely nélkül ne legyen. S im örömmel jelenthetjük, hogy a' melly nyomtatványait eddig láttuk, azt a' közegi, pécsi és pozsonyiak' rangjára emelik, mellyek, az egyetemi intézetet kivéven, alkalmasint meghaladjak termekeik' szépségevel minden többi honi társaikét. — Mint zsengeit ez új intézetnek hordjuk meg fel ezen apróságokat: 1. *Beszédek*, mellyek tek... Pázmány Dienes urnak... a' hely. vallástételt követő Dunántuli főtiszt. superintendentia' világi fő gondviselői hivatalába lett beiktatása' innepen... tartattak. 4r. 18 lap. — 2. *Hálakoszorú*, mellyet tek... id. Kazay Gábor urnak... és példás élete' párjának... a' pápai főiskolában a' critica philosophia és exegetica theologia' tanítószekek' alapítóinak áldoznak azon főiskola' nevédekéi. 4r. 12 l. — 3. *A' pápai Casino' részvényeseinek névsora betürenddel, annak törvényei s egyéb tudnivalói* stb. 12r. 35 l. 4. *Emlékbeszéd*... Márton Istv. prof. felett... *Kán Pál*. n. r. 7 l.

Kassáról, Werfer' műhelyéből érkeztek: 1. *A' háztartás' mesterségének minden ágáiban tapasztalt gazdasszony*, és pedig a' kenyersütés, konyha, eleskamra, pince és kert körül, valamint a' mosás, fejerítés és különfele szövetek' megfestése' dolgában stb. Összeszedte *Szepsi József*. Sr. 126 l. — 2. *Hogyan kell a' mezői gazdának termékei' természetésénél s eladásánál hasznos kémlelni?* Tapasztalásból merített tanácslatok és oktatások minden nemü földművelők' számára. Kiadta egy a' honjat és hazafiait boldogítani kívánó gazdasági tiszt. Sr. VIII és 168 l. — 3. *A' vengszenni sybilla*. Vagy egy híres kártyahányone' vég vallomása. Kiadta Kalisch doctor. Négy kártyatáblával (ev nélkül). 12r. 56 lap.

Kolosvárt az ev. ref. coll. bet.: *Útmutató az olvasástanításban*, a' tanítók' számára, előrebocsátott rövid hangtannal, Kawerau' nyomán *Vajna Antal* által dolgozva. Sr. VI és 60 l. Ara 36 kr. váltó.

Ugyanott, a' k. lyceum' bet. jelent meg: *Remény*. Zsebkönyv, kiadta a' kolozsvári unit. collegiumbeli olvasó társaság. 12r. öszv. 384 lap. Velinen csinos boritekban ára 1 ft. 40 kr., nyomt. pap. 1 ft. ep.

— Pecsét, a' püsp. lyceum' műhelyében, elkészül a' napokban: *Historia v. capituli, templi cathed. et urbis Quinque-Ecclesiensis*, quam scripsit *Paulus Aigl*, eiusd. v. cap. canonicus; öszv. 30 iv; velin. 2 ft., nyomt. pap. 1 ft. 6 kr. ep.

Nyomatik Budán a' magyar kir. egyetem' betűivel.